

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Maaseutupoliittisen selonteon laatimisen perusteena oleva Hallituksen näkemys maaseudun merkityksestä koko Suomen hyvinvoinnille on ensiarvoisen tärkeä. Kaupunkien ja alueiden ja niiden asukkaiden ja toimijoiden riippuvuus maaseudun tarjoamista resursseista ja mahdollisuuksista on otettava huomioon koko yhteiskuntaa koskevassa pitkän tähtäimen visioinnissa ja suunnittelussa. Maaseutupoliittinen selonteko kokoa hyvin yhteen laajan asiakokonaisuuden valottaen toiminnan eri osa-alueita maaseudun näkökulmasta ja on siksi hyödyllinen myös kehittämistyölle. Selonteon tarjoamaa tietoa on tärkeää hyödyntää myös EU:n toimintakehyksessä.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Selonteossa on tunnistettu hyvin maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyviä näkökohtia. Eriyisen tärkeä on huomio, että raporttien ja arviointien pohjautuminen tilastollisiin väestötietoihin alueellisina ja/tai kansallisina keskiarvoina ei kerro maaseutualueiden tai -kuntien tilanteesta riittävän laajaa kuvaa maaseudun kannalta. Selonteossa todetaankin, että maaseutu toimii monelta osin eri tavalla kuin kaupungit ja päätökset osuvat ja vaikuttavat eri tavalla maaseuduilla ja kaupungeissa. On hyvä, että tarve entistä paremmalle, kokonaisvaltaiselle maaseutuvaikutusten arvioinnille ja sitä tukevalle maaseututiedon kartuttamiselle ja tutkimukselle on nostettu esiin, varsinkin kun maaseutualueita huomioivaa tilastotietoa on Suomessa saatavilla rajoitetusti. Parhailleen myös EU:ssa kehitetään maaseudulle oikeudenmukaista visiota ja maaseutuun kohdennettua strategiaa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Tarkasteluun tulisi sisällyttää huoltovarmuutta tukevat järjestelyt ja niihin kuuluvana myös ruokaturvan varmistaminen kaikissa olosuhteissa. Ruokaketjun osina kotimainen maataloustuotanto, logistiikka ja elintarvikkeiden jalostus ovat sidoksissa maaseudun tarjoamiin edellytyksiin.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Maaseutualueiden tilannekuva on selkeä. Se pureutuu ensimmäiseksi väestö- ja työpaikkakehityksen problematiikkaan. Selonteossa kiteytetään, että maaseudun valitsemiseen asuinpaikaksi vaikuttavia tekijöitä ovat työpaikan lisäksi kiinnittyminen paikkaan (mm. osallisuus ja yhteisöllisyys, arvot, kulttuuri, luonto), sujuvan arjen järjestyminen, peruspalveluiden helppo saatavuus ja saavutettavuus sekä tarvittava perusinfrastruktuuri. Ongelmia ja epätasa-arvoisuutta aiheuttavat pienpalkkaisuus, sosiaalietuuksien muutokset, palveluverkkomuutokset, toimimattomat asuntomarkkinat ja rahoituksen saatavuus. Tärkeänä nostona ovat syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset, joiden hyvinvointia voidaan parantaa turvaamalla palvelujen saatavuus ja mahdollistamalla sosiaaliset kontaktit.

Selonteossa osoitetaan, että maaseutualueilla toimii merkittävä määrä liikeyrityksiä, mutta innovaatioita ja kasvua tavoittelevia yrityksiä tulisi olla enemmän. Elinkeinotoiminta on monipuolistunut maaseudulla. Maa- ja metsätalouden alkutuotanto on monien muiden alojen kanssa kokenut teknologisen ja digitaalisen murroksen. Maatalouden roolin pohdinta maaseudun elinvoimalle on oleellista. Myös maatalouden rahoituksen saatavuutta ja uusia rahoitusmuotoja/-lähteitä pitäisi pohtia enemmän selonteossa.

Selonteossa on hyvin huomioitu koulutuksen ja osaamisen kehittämisen merkitys maaseutualueiden elinkeinoille ja taloudelle. Koulutus- ja osaamisvaatimukset muuttuvat kehittyvän maaseudun tarpeiden mukana. Selonteossa todetaankin, että työpaikoilla tapahtuvan koulutuksen merkitys kasvaa ja koulutusta on suunnattava kasvaviin ja uusiin tehtäviin. Käytännössä tarvitaan räätälöityä ja kohdennettua koulutusta maaseutualueiden ja toimijoiden tarpeiden mukaan. Digitalisaation myötä erityisesti tietotyön osaajien tarve kasvaa.

Maaseutualueiden lasten ja nuorten tilannetta kuvataan selonteossa melko myönteisesti, vaikka todetaan, että koulutustarjonnan supistaminen on vaikeuttanut nuorten kouluttautumismahdollisuuksia ja vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa. Toiveikkuutta luodaan nuorten kiinnostuksella yrittäjyyteen ja halulla asua maalla. Todellisuudessa muuttoliike kulkee maaseudulta pois päin, ellei löydetä toimivia ratkaisuja kriittisiin kysymyksiin.

Selonteossa nostetaan keskeisesti esiin palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden haasteet maaseudulla. Palveluverkkomuutosten todetaan johtuvan muun muassa talouden tilanteesta ja väestönmuutoksesta. Näin asia onkin kuntien ja työllisyys- ja hyvinvointialueiden joutuessa

sopeuttamaan palveluverkkoaan taloustilanteensa ja toisaalta palvelujen muuttuvan tarpeen ristipaineessa. Palveluja tarvitsevat joutuvat liikkumaan kauemmas ja käyttämään digipalveluja, kun lähipalvelua ei enää ole saatavilla. Rahoituksen saaminen tieverkon ja varsinkin alempiasteisen ja yksityistiestön kunnostamiseen sekä kattavien tietoliikenneyhteyksien rakentamiseen maaseudulle on siksi ensiarvoisen tärkeää. Toimivat yhteydet maaseudulla ovat myös liiketoiminnalle edellytyksenä. Selonteossa pitäisi tuoda enemmän esiin rahoituskysymystä, joka koskettaa palveluita järjestäviä kuntia ja alueita sekä tukimahdollisuuksia myös yksityisille palvelujen tarjoajille.

Selonteossa kansalais- ja vapaaehtoistoiminta ja sen kehittäminen on otettu laajasti esille oleellisena, maaseudulle tunnusomaisena piirteenä. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminta on maaseudulla vahvaa, esimerkkinä vapaa- ja sopimuspalokunnat, yksityistiekunnat, vesihuolto- ja valokuituosuuskunnat. Lisäksi ns. kolmatta sektoria edustavat paikalliset yhteisöt huolehtivat merkittäväällä panoksellaan kylätason kehittämisestä, turvallisuudesta ja varautumisesta. Kylätoimintatyö on parhaimmillaan eri väestöryhmiä osallistavaa ja siten yhdenvertaisuutta toteuttavaa, hyvinvointia ja elinvoimaa edistävää toimintaa. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan piiriin on siirretty yhä enemmän yhteiskunnallisia vastuita ja samalla maaseudun vapaaehtoistoiminnan talkootyön arvo yhteiskunnassa kasvaa entisestään, mikä ansaitsee huomiota selonteossa.

Selonteossa on kiitettävästi todettu maaseudun kehittämisen haasteesta: ”Valtionhallinnossa vain maa- ja metsätalousministeriöllä on tehtävänä maaseudun varsinainen kehittäminen, mutta tehtävän toteutukseen tarvittavista yhteiskunnallisista perusedellytyksistä vastaavat muut hallinnonalat, hyvinvointialueet ja kunnat.” Maaseudun kehittämistehtävästä olisi kuitenkin välttämätöntä huolehtia yhteisesti siten, että politiikkatoimien maaseutuvaikutuksia arvioidaan ja otetaan huomioon eri hallinnonalojen päätöksenteossa. Sama koskee kuntia ja alueita päätöksenteossaan.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian nostaminen esiin selonteossa on hyvin tärkeää. Maaseudulle kohdentuvat toimet, joilla edistetään alueen elinvoimaa, huolehditaan infrastruktuurista ja tuetaan väestön osallisuutta ja hyvinvointia, kytkeytyvät myös yhteiskunnan turvallisuusstrategian elintärkeisiin toimintoihin ja toteuttavat kokonaisturvallisuutta.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Selonteossa tulisi olla katsaus myös ilmastonmuutoksesta johtuviin muutoksiin maaseutualueilla, kuten vaikutukset ekologiin tekijöihin: kasvien kasvuolosuhteiden muutokset ml. viljelykasvit, metsän kasvu ja tuholaiset, tulvariskit, pohjavesien ja vesistöjen tila ja yhtä lailla vaikutukset ihmisten taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin ja toimintatapoihin. Muuttuvat ilmasto-olosuhteet muuttavat elinolosuhteita, elinkeinoja ja taloutta.

Yksityiskohtana on huomautettava, että selonteon SWOT-analyysin sisäisissä vahvuuksissa mainitut yksityistiet palvelevat metsätalouden lisäksi ennen kaikkea paikallisen väestön ja vapaa-ajan asukkaiden välttämätöntä asiointi- ym. liikennettä ja palvelujen saantia sekä maaseudun elinkeinojen kuljetustarpeita ml. maatalouden raskaat tuotannon ja tuotantopanosten kuljetukset. Yksityistiet ovat turvallisuuden ja huoltovarmuuden kannalta elintärkeitä ja niiden merkitystä tulisi painottaa.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Selonteossa kuvattu maaseutuvisio on varsin yleisluontoinen. Vision tulisi piirtää kuvaa maaseudusta vuonna 2040, jota kohti tavoitteet asetetaan. Vision toteutusta esitellään tekoina, joilla 2040 maaseudun visio toteutuu. Visio vain pitäisi maalata tarkemmin, jotta nähtäisiin tavoiteltu tulos, millaisena maaseudun 2040 haluamme.

Selostuksessa on hyvää ja oleellista toteamus: ”Yhteistä näkemystä ja yhdessä tekemistä tarvitaan yli hallinnonalojen, -tasojen ja sektoreiden sekä kaupunkien ja maaseutualueiden toimijoiden välillä, jotta maaseutualueilla oleva yhteiskunnallinen potentiaali voidaan toteuttaa paikallista elinvoimaa kunnioittaen”.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja niiden alla olevat kehittämissuositukset ovat Suomen maaseutualueiden ja maaseutumaisten saaristoalueiden nykytilan ja muutostekijöiden kuvauksen perusteella olennaisia ja perusteltuja ehdotuksia maaseutualueiden elinvoiman uudistamiselle pitkällä aikavälillä.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Tärkeimmiksi poikkihallinnollisiksi tavoitteiksi katsomme tavoitteet:

Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta.

Vahvistetaan talouden uudistumista tukevia rakenteita.

Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuususkoa.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuositusten numerot 1-24)**

Kunnat ja työllisyys- ja hyvinvointialueet sopeuttavat palveluverkkoaan ja palveluja tarvitsevat joutuvat liikkumaan kauemmas ja käyttämään digipalveluja, kun lähipalvelua ei enää ole saatavilla. Tieverkon ja varsinkin alempiasteisen ja yksityistiestön kunnostaminen sekä kattavien tietoliikenneyhteyksien rakentaminen maaseudulle on siksi ensiarvoisen tärkeää. Toimivat yhteydet maaseudulla ovat myös elinkeinotoiminnalle välttämättömiä. (Suositus 1–4.)

Maaseutuvaikutusten arviointi on tärkeää kytkeä poikkihallinnollisesti ja eri hallinnon tasoilla valmistelu- ja päätöksentekoprosesseihin pyrkien parhaisiin mahdollisiin ratkaisuihin, joilla maaseudun tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetään tehokkaasti ja samalla huomioidaan ja tuetaan maaseudun elinvoimaa ja ihmisten hyvinvointia. Esimerkiksi TKI-hankkeiden edistäminen ja tehokkaampi rahoitusinstrumenttien hyödyntäminen toisivat innovaatioita ja kasvua tavoittelevia yrityksiä maaseudulle. EU:n maatalous- ja maaseuturahastoista maaseudulle saatava rahoitus on turvattava seuraavallakin rahoituskaudella. (Suositus 6–9, 11–12.)

Maaseudun elinvoiman tarkastelua on tarpeen kehittää, varsinkin kun maaseutualueita huomioivaa tilastotietoa on Suomessa nykyisin saatavilla rajoitetusti. Elinvoiman mittaaminen on edellytyksenä oikeansuuntaisten ja vaikuttavien toimenpiteiden suunnittelulle ja toteuttamiselle maaseudun kehittämiseksi. (Suositus 10.)

Palveluverkon sopeuttaminen kunnissa ja työllisyys- ja hyvinvointialueilla on herkkä asia palvelujen käyttäjille, koska se merkitsee palvelun saavutettavuuden vaikeutumista lähipalvelun poistuessa. Sopeuttaminen voi lisätä myös epätasa-arvoisuutta ja syrjäytymisriskiä. Tilanteisiin on pystyttävä reagoimaan parhaalla mahdollisella tavalla kattavan arvioinnin pohjalta ja tarpeen mukaan kehitettävä uusia palveluratkaisuja. Kattava tietopohja ja asukkaiden, yhteisöjen ja muiden toimijoiden osallistuminen prosessiin on ehdottoman tärkeää. Sama koskee luonnonvarojen käytön ja maankäytön prosesseja. (Suositus 15–16.)

Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan ja osallistumisen ja kuulluksi tulemisen mahdollisuuksia on tärkeää vahvistaa ja nähdä paikallisten toimijoiden merkitys. Paikallisiin toimijoihin liittyvä yhteisöllisyys tukee yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehtimista myös kriisitilanteissa. (Suositus 17–18, 20.)

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuositukseen suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Selonteon taustoittamiseksi on hyvä, että maaseutualueiden nykytilaa ja muutostekijöitä on avattu liitteessä 6 perusteellisemmin kuin varsinaisessa tekstissä. Liitteessä on kuvattu olennaiset tekijät.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Muita täydennystarpeita edellä selostetun lisäksi ei tullut esille.

Hasu Elina

Kouvolan kaupunki - Minna Anttila, maaseutupalvelujen päällikkö